

prazdniczki z festonami* y piatdziesiątnicy, Archiereja pod fangult, słupków cztery do namisnych obrazów także pod fangult, cztery postumenta y Weronikę za sumę złotych polskich dwieście pięćdziesiąt ieszcze nie domalował y nie oddał postumentów dwa, Archiereja ze wszystkim, słupków dwa pod fangult, festonów sześć, listewek srebrnych osm** nadto robotę powinien był wystawić tak iak u świętego Jana, a on bardzo ladaiaiko zrobił y do roku wedle umowy nie wystawił, różne sztuki rznięte potracił a popsował. Na te robote wzięto złotych polskich dwieście y osm. Pozwany odpowiada, iż za niedziel cztery robote wszystką według umowy odda, tylko uprasza w pieniądzech o porachunek y wprzod o oddanie pieniędzy a wreszcie ileż(?) o połowę. Sąd ni[niejszy] burm[istrzowski] rad[ziecki] kam[ieniecki] pod[olski] obu stron kontrowersyi wysłuchawszy uznaie aby pozwany z panami aktorami dnia jutrzejszego porachował wile pieniędzy wybrał prznał. Za którego porachunku panowie bractwo wiele zostaną pozwanemu winni, połowę summy natychmiast pozwanemu aby dali, druge zaś pozostałe połowe summy przy odebraniu zupełney roboty aby mu oddali, a pozwany cale y wszystkie robote od aktu niniejszego dekretu do niedziel czterech panom aktorom według umowienia należycie aby wystawił y oddał naznacza. Za kontentacją zaś dekretowi przeszłemu grzywien trzy sądowi nie schodząc z ratusza aby pozwany*** zapłacił y koszta prawne panom aktorom aby powrocił nakazuie.

Мінск, Нацыяанальны гістарычны архіў Беларусі. – Ф. 694: Радзівилы, князя. – Воп. 4. – Спр. 1181. – Арк. 307.

Володимир Александрович (Львів)

* Два останніх слова виправлено.

** Слово виправлене.

*** Слово вписане над рядком.

ПРОДУКЦІЯ ЦИВІЛЬНИХ ДРУКАРЕНЬ ХVІІІ СТОЛІТТЯ ЯК ВИЯВ “ПРОПАЩОГО ЧАСУ” В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Після смерті Михайла Драгоманова М. Павлик опублікував його студію “Пропаший час”, що оцінювала становище України після 1654 р. у складі Російської імперії¹. Пізніші українські націоналісти (Д. Донцов, М. Мухин) багато писали про москвофільство Драгоманова, але його позиція виглядає тепер строго науковою, а писання офіційних істориків до “300-річчя возз’єднання України з Росією” стояли на цілком інакших супроти свого попередника позиціях.

Продукція українських друкарень з кириличними шрифтами була одним з вершинних явищ української культури ХVІІ ст. Після поразки державницьких заходів Івана Мазепи 1709 р. ці друкарні зійшли нанівець, як і всі інші прояви культури. Цензурні укази (як-от указ Петра I від 5 жовтня 1720 р., розпорядження Синоду 22 лютого 1721 р. тощо²) призвели до їхнього занепаду. У першій половині ХІХ ст.

¹ *Драгоманів М.* Пропаший час: українці під Московським царством (1654–1876) / Пер. редм. М. Павлика. – Львів, 1909. – 38 с. Дослідження було написане 1879 р. й призначалось для видання в шостому томі “Громади”, але цей том у світ не вийшов. Не з’явилась у світ і рецензія на цю студію, яку написав І. Франко для “Літературно-наукового вістника” у 1909 р.

² Докладніше див.: *Кубайчук В.* Хронологія мовних подій в Україні: (Зовнішня історія української мови). – К., 2004. – 176 с.

навіть найпотужніша з них лаврська друкарня вже не відповідала вимогам часу. Коли кириличні шрифти знадобились особисто генерал-губернаторові Д. Г. Бібікову задля Київської комісії для розгляду давніх актів, якою він опікувався, вчені зіткнулися з несподіваними труднощами. Орест Левицький стверджував: “Приступая к изданию «Памятников» (вийшли 1845 р. – С. Б.), Коммиссия приняла за непременное правило памятники, писанные западно-русским наречием, печатать церковно-славянским шрифтом, сохраняя все сокращения и надстрочные знаки, употреблявшиеся в старинном письме. Между тем оказалось, что единственная в то время в Киеве сколько-нибудь благоустроенная – университетская типография вовсе не имела славянских шрифтов, и Д. Г. Бибинову пришлось обратиться к киевскому митрополиту с просьбой разрешить лаврской типографии прислать на время славянские шрифты для печатания изданий Коммиссии”³. Влаштував сучасну на той час друкарню 1846 р. приватний підприємець австрійський підданий Йосиф Вальнер.

Після запровадження в Російській імперії цивільного шрифту (1708) на території України протягом XVIII ст. мали право на друк світських видань лише представники чи представництва імперського управління. Це були київські друкарні академічна й лаврська, що перебували у віданні надісланих з Росії митрополитів⁴, похідна друкарня Г. О. Потьомкіна у Бендерах та Яссах, друкарні фортеці Св. Єлисавети, Чорноморська адміралтейська в Миколаєві, *Приказа общественного призрения* у Харкові та дві бердичівські. Протягом XVIII ст. на тій частині України, що підлягала Російській імперії, цивільним шрифтом було надруковано лише 50 книжок. Їхній репертуар обмежувався вузьким колом цілком елементарних речей – офіційними, формальними проповідями, підручниками з граматики та убогими історичними курсами. Натомість у Петербурзі й Москві протягом XVIII ст. колосальну кількість книжок випускали численні наукові установи, а також приватні друкарні – їх було відповідно понад 20 та 24. Найвищі прояви української культури того часу – “Енеїда” І. Котляревського, “Кобзар” Т. Шевченка, твори М. Гоголя навіть строго української тематики з’явилися у XVIII–XIX ст. теж поза Україною. Так виглядала поразка Гетьманщини на полі культури.

Національні потреби вимагали фондування українських університетів. Перший такий проект 1760 р. висунув український гетьман К. Розумовський. За ним 1764 р. ініціювали такі проекти шляхетство й старшина з гетьманом, а в 1760–1803 рр. їх було вже дев’ять. Університет сподівались одержати Батурин, Чернігів, Київ, Переяслав, Глухів, Лубни й Новгород-Сіверський⁵, але імперія мала щодо цього інші плани. Київський, Харківський та Новоросійський університети були імперськими російськими закладами, і стихійна боротьба в них українського начала є окремою дослідницькою темою.

Характерно, що виразно колоніальний зміст і глибоко провінційний рівень видань, що реально виходили, відбилися у громадській нехоті до них. Продукція цих територіально українських друкарень у місцевих книгозбірнях не відкладалась, а

³ *Левицкий О.* Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов. – К., 1893. – С. 48.

⁴ Порівн.: *Харламович К. В.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. – Казань, 1914. – Т. 1. – XXIV, 878, LXVI с.

⁵ *Миловидов Л.* Проекты вишшей школы на Чернігівщині, 1760–1803 рр. // *Записки Чернігівського наукового товариства.* – Чернігів, 1931. – Т. I: Праці історично-краєзнавчої секції. – С. 65–89. Див. про нього: *Юркова О.* Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського, 1924–1930 рр. – К., 1999. – С. 395–398.

діяльність та творчий шлях їхніх авторів в українській науці не студіювались і не студіюються досі.

Завдання цієї розвідки зводиться до повного й точного опису тієї продукції, яку давали цивільні друкарні XVIII ст.

Бердичів:

1790-ті роки: О дворянстве. [Жалованная грамота. Утверждена 21 апреля 1785 г.]. [Бердичев, 1790-е гг.] XIV, 88 с.

Дж.: Сводный каталог⁶. – 1964. – Т. II. – С. 322–323. – № 4730.

Там само. [Бердичев, конец XVIII в.] XIV, 88 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 323. – № 4731.

Городовое положение. [Бердичев,] не позже 1794. 212 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 248. – № 1570.

Там само. [Бердичев,] не ранее 1793. XXXIV, 202 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 248–249. – № 1571.

1794: Молчанов Козьма Степанович (1767–1812). Слово на случай взятия Праги и покорения Варшавы, говоренное в Архангельске тамошняго собора священником Козмою Степановичем Молчановым 1794 года. Бердичев: тип. Отцов кармелитов босых, [1794. 7] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 256. – № 4303.

Учреждения для управления губерний Всероссийския Империи, в коих столицы. Ч. [1]–2. Бердичев, 1794.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. III. – С. 282. – № 7664.

1795: Там само. Ч. [1]–2. Бердичев, 1795.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. III. – С. 282. – № 7664.

1796: Буквар для обучения юношества чтению по российску и по польску. Бердичев: тип. Отцов кармелитов босых, 1796. 56 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 131. – № 766.

Катеринослав⁷:

Простота Яким (?–?). Матушка: Салдатская песня. Спел отставной салдат Яким Простота. Катеринослав, б. г. [2]

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 226. – № 4110.

Посвята Катерині II. Видано не раніше 1793 – року появи друкарні в Катеринославі.

1800: Заставский Федор Петрович (1769–1842). Начальное учение французского языка, сочиненное в пользу обучающагося в Новороссийской главной школе юношества учителем 8-го класса Федором Заставским. [Катеринослав:] Новорос. тип., 1800. [6,] 141 с., 1 л. табл.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 359. – № 2326.

Київ⁸:

1787: Самуил (Миславский Симеон Григорьевич; 1731–1796). Речи поздравительныя, ея Имп. величеству, во время высочайшаго в Киев прибытия, пребывания

⁶ Сводный каталог русской книги XVIII века, 1725–1800. – М., 1962–1975. – Т. 1–5, Дополнительный.

⁷ Друкарню відкрито 1793 р. на базі колишньої похідної друкарні Г. О. Потьомкіна.

⁸ Друкарню, орієнтовану на російські книжки цивільного друку при Київській академії, засновано 1787 р. (Полное собрание законов Российской Империи. – СПб., 1830. – Т. 22. – № 16517).

MISCELLANEA

и отшествия, сказыванныя, Святейшаго правительствующаго синода членом, преосвященным Самуилом митрополитом Киевским и Галицким, и архимандритом Киевопечерския лавры. К.: тип. Академии Киевской, 1787. [12] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. III. – С. 87. – № 6284.

Самуил (Миславский Симеон Григорьевич; 1731–1796). Слово при отбытии из богоспасаемаго града Ростова, в древнейший град Киев, в Соборной Успенской ростовской церкви 1783 года, октября 8 дня, сказыванное Святейшаго правительствующаго синода членом, преосвященным Самуилом митрополитом Киевским и Галицким, и архимандритом Киевопечерския лавры, бывшим архиепископом Ростовским и Ярославским. К.: тип. Академии Киевской, 1787. 10 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. III. – С. 89. – № 6298.

1788: Нарушевич Адам Станислав (Naruszewicz Adam Stanisław; 1733–1796). Таврикия или Известия древнейшия и новейшия о состоянии Крыма, и его жителей до наших времен. Сочинение польского епископа г. Адама Нарушевича, переведенное с польского языка на российский. К.: тип. Академии Киевской, 1788. [4], 172 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 280. – № 4449.

1789: Гофман Фридрих (Hoffman Friedrich; 1660–1742). Разсуждение о воде, всеобщем врачестве. [К.:] тип. Академии Киевской, 1789. [2], 54 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. I. – С. 253. – № 1606.

Леванда Иван Васильевич. Речь при открытии Главного народного училища в губернском городе Киеве, 1789 года мая 1 дня. [К.:] тип. Академии Киевской, 1789. [8] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 126. – № 3503.

1790: Леванда Иван Васильевич. Слово в день высочайшаго коронования... Императрицы Екатерины Вторыя... проповеданное в Киево-Софийском соборе, онагож Собора протоиереем Иоанном Левандою, 1789 года сентября, 22 дня. [К.:] тип. Академии Киевской при Лавре, 1790. [12] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 127. – № 3507.

1791: Самуил (Миславский Симеон Григорьевич; 1731–1796). Краткое историческое описание Киевопечерския лавры. [К.:] тип. Академии Киевской при Лавре Печерской, 1791. [2], 158, [2], 16, [2], 10 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 86–87. – № 6280.

Семигиновский Максим Афанасьевич (1758–1822). Грамматика польская, для пользы и употребления российского юношества изданная Академии Киевской учителем истории, географии и польскаго языка Максимом Семигиновским. [К.:] тип. Академии Киевской при Лавре Печерской, 1791. XVI, 160 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 106–107. – № 6413.

1792: Леванда Иван Васильевич. Слово, на высокаторжественный день коронования... Императрицы Алексеевны... проповеданное Киево Софийскаго собора протоиереем Иоанном Левандою, сентября 22 дня 1791 года. [К.:] тип. Академии Киевской при Лавре Печерской, 1792. [2], 8 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 127. – № 3509.

1794: Аполлос (Байбаков Андрей Дмитриевич; (1745–1801). Грамматика руководствующая к познанию славено-российскаго языка. [К.:] тип. Киево-Печерския лавры, 1794. [6], 168 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 49. – № 210.

1795: Леванда Иван Васильевич (1734–1814). Речь говоренная в день рождества Христова его высокопреосвященству, Святейшаго правительствующаго синода члену Самуилу, митрополиту Киевскому и Галицкому и Киевопечерския лавры архимандриту, Киево-Софийскаго собора протоиереем Иоанном Левандою, 1795 года. [К.: тип. Киево-Печерской лавры, 1795. 4] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 126. – № 3498.

Леванда Иван Васильевич (1734–1814). Речь по случаю истечения двенадцатилетняго (sic) времени прибытия в Киев высокопреосвященнейшаго Самуила, Святейшаго правительствующаго синода члена, митрополита Киевскаго и Галицкаго и священно-архимандрита Киево-Печерския лавры. [К.: тип. Киево-Печерской лавры, 1795. 4] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 126. – № 3500.

Леванда Иван Васильевич. Речь поздравительная со всерадостным праздником святя Пасхи. [К.: тип. Киево-Печерской лавры, 1795. 2] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 126. – № 3502.

Самуил (Миславский Симеон Григорьевич; 1731–1796). Краткое историческое описание Киевопечерския лавры. Изд. 2-е, против 1-го исправленное и некоторыми достопамятностями умноженное. [К.: тип. Академии Киевской при Лавре Печерской, 1795. [2], 140, [2], 12, [2], 8, [2], 6 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 86–87. – № 6281.

1796: Киевский месяцеслов на лето от Рождества Христова 1797–[1800], которое есть простое, содержащее в себе 365 дней, сочиненный в Киевской академии. [К.: тип. Академии Киевской при Киево-Печерской Лавре, [1796–1799].

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. IV. – С. 247–248. – № 437–440.

Редактором-упорядником київських календарів був архімандрит Іриней (Фальківський), викладач Київської академії. У **першому** випуску на 1797 р. (вид. 1796) вміщено “Історическое известие о преосвященных митрополитах киевских, бывших от начала Киевской митрополии даже до нынешняго времени” (с. 37–54), узятє з “Московскаго любопытнаго месячеслова на 1776 год” Василя Рубана, у скороченні. У **другому** випуску на 1798 р. (вид. 1797) надруковано “Історическое известие о святейших патриархах константинопольских, бывших от времен Константина Великаго даже до взятия турками Царяграда в 1453 году” (с. 40–52). **Третій** випуск на 1799 р. (вид. 1798) містить “Краткую выписку достопамятнейших первобытных в Киеве церквей, с 866 года по течению лет, созданных, кои доселе существуют, или по крайней мере тех первобытных некоторые места занимают” (с. 36–40) та “Краткую выписку достопамятнейших первобытных церквей современных вышеписанным, не меньше по знаменитости своей внимание заслуживающих, и от тогож 866 года начало приемлющих, но до наших времен бытием своим недостигшим” (с. 41–44). У **четвертому** випуску на 1800 р. (вид. 1799) – “Краткая выписка о погребенных в Киеве владетельных князьях, и других княжеских обоого пола особах со времен Оскольдова владения, с означением, в каких именно церквах и монастырях (Сочиненная Иваном Тимофеевичем Нащинским)” (с. 36–40), “Краткая выписка о дворцах княжеских в Киеве бывших, кои в летописях упоминаются (Сочин. тем же)” (с. 40–41) та “Статья из Церковной хронологии о новом способе скорого сыскивания вруцелет и златых чисел во всяком данном году (Сочиненная киевобратским архимандритом Иринеем)” (с. 41–47).

Леванда Иван Васильевич. Речь по случаю освящения походнаго храма Вознесения Господня, для Малороссийскаго корпуса пеших стрелков, совершившагося 1796 года февраля в 23 день в Киеве, говоренная 24 февраля в присутствии совершившаго в сей воскресный день в новопосвященном храме божественную литургию преосвященнаго Амфилохия епископа Переяславскаго и Борисопольскаго и викар-

MISCELLANEA

ного Киевского, также управляющего тем Корпусом господина генерал-поручика и разных орденов кавалера Андрея Яковлевича Левонидова. [К.: тип. Киево-Печерской лавры,] 1796. 4 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 126. – № 3501.

Леванда Иван Васильевич. Слово в высокаторжественный день возшествия на всероссийский престол... Императрицы Екатерины Алексеевны... говоренное... в Киево-Печерской Лавре 28 июня 1796 года. [К.: тип. Киево-Печерской лавры, 1796.] 8 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 127. – № 3505.

Ода и другия стихотворения на прибытие в Киев новаго архипастыря, Святейшаго правительствующаго синода члена, высокопреосвященнейшаго митрополита Киевскаго и Галицкаго, и священноархимандрита Киевопечерския лавры Иерофея от Киевской академии усерднейше поднесенныя, 1796 года. [К.: тип. Академии Киевской при Лавре Печерской, 1796. [12], 18 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 342. – № 4867.

Радостныя чувствования муз, излианныя в одах и разных стихотворениях при всерадостном случае поздравления с прибытием его высокопреосвященства митрополита Киевскаго и Галицкаго, и священно-архимандрита Киевопечерския лавры Иерофея посвященныя учениками российского стихотворения 1796 года мая 31. [К.: тип. Академии Киевския при Киевопечерской Лавре, [1796. 4], 68 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 9. – № 5807.

Торжество казенных питомцев Киевской академии на приезд Святейшаго правительствующаго синода члена, высокопреосвященнейшаго митрополита Киевскаго и Галицкаго, и Киевопечерския лавры священноархимандрита Иерофея. [К.: тип. Киево-Печерской лавры, 1796.] [2], 12 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. III. – С. 234. – № 7295.

Труды Киевской академии учеников российского красноречия его высокопреосвященству Святейшаго правительствующаго синода члену Киевскому и Галицкому митрополиту, и Киевопечерския лавры священно-архимандриту Иерофею при всерадостном поздравлении с прибытием его в Киев посвященные 1796 года мая 31 дня. [К.: тип. Академии Киевской, 1796.] [4], 76 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. III. – С. 248. – № 7382.

1798: Самуил (Миславский Симеон Григорьевич; 1731–1796). Краткое историческое описание Киевопечерския лавры. [Изд. 2-е]. [К.: тип. Академии Киевской при Лавре Печерской, 1798. [2], 144, [2], 12, [2], 8, [2], 6 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 87. – № 6282.

1799: Радостныя песнопения Академии Киевской питомцев на прибытие в град Киев высокопреосвященнейшаго Гавриила, митрополита Киевскаго и Галицкаго, и Киево-Печерския лавры священно-архимандрита, 1799 года, ноября 22 дня. [К.: тип. Академии Киевския при Киевопечерской Лавре, [1799. 2], 28 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 8. – № 5802.

Миколаїв⁹:

1798: Бобров Семен Сергеевич (1767–1810). Таврида или Мой летний день в Таврическом Херсонисе. Лирико-эпическое песнотворение сочиненное капита-

⁹ С. І. Селівановський заснував її 1798 р. при Адміралтействі Чорноморського флоту. Після відкриття 1798 р. штурманського училища стала називатися друкарнею Чорноморського штурманського училища.

ном Семеном Бобровым. Николаев: Черноморская адмиралтейская тип., 1798. [272] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 109. – № 615.

Присвята Н. С. Мордвінову.

Захарьин Петр Михайлович (бл. 1750 – 1800). Арфаксад халдейская повесть содержащая в себе образ жизни и нравов древних восточных народов, новья возстановления чиновначалия, ниспровержения вредной независимости соединения обществ, царств, воздвижение городов, первоначальные причины военных действий, и проч. с помещением в приличных местах нравственных разсуждений, к различным предметам относящихся. 2-е изд. Ч. 1–4. Николаев: Черноморская адмиралтейская экономическая книгопечатня, 1798–[1799].

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 360. – № 2329.

Захарьин Петр Михайлович (бл. 1750 – 1800). Новый синопсис или Краткое описание о происхождении славенороссийскаго народа, владычествование всероссийских государей в Нове Городе, Киеве, Владимире и Москве. Николаев: Черноморская адмиралтейская тип., 1798. [353] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 360. – № 2330.

Захарьин Петр Михайлович (бл. 1750 – 1800). Приключение Клеандра храброго царевича лакедемонскаго и Ниотилды, королевны фракийской российское сочинение. Ч. 1–2. Николаев: Черноморская адмиралтейская тип., 1798. [353] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 360. – № 2331.

Захарьин Петр Михайлович (бл. 1750 – 1800). Путь к благонравию, или Сокращенное наставление обучающемуся юношеству, содержащее в себе полезныя и нравоучительныя правила для всякаго звания и состояния людей. Николаев: Черноморская адмиралтейская тип., 1798. [8], 101 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 360–361. – № 2334.

Линд Джеймс (Lind James; 1716–1794). Опыт о действительнейших способах к сохранению здоровья морских служителей, и разсуждение о горячках и заразах вообще, с прибавлением о болезни тюремной и средствами предупреждать оную и не допускать распространяться. Сочинение г. Линда, доктора Гасларской морской гошпитали при Портсмуте. Перевел с аглинскаго Черноморскаго флота мичман Юферов. Николаев: Черноморская адмиралтейская тип., 1798. [4], 265, [2] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 155. – № 3691.

Петров Василий Петрович (1736–1799). Торжественное венчание на царство, и помазание е. и. в. Павла Перваго, самодержца всероссийскаго, и супруги его, е. и. в. благоверной государыни Марии Феодоровны, совершившееся в царствующем граде Москве, в соборе Успения Богоматере. 1797 года, апреля 5 дня. [Николаев, 1798]. 28 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 411. – № 5283.

Вірші. Початок: “Россия в сердце, во Кремле...”

1798: Ливанов Михаил Егорович (1751–1800). О земледелии, скотоводстве и птицеводстве. Сочинение профессора земледелия коллежскаго ассессора Михайла Ливанова. Николаев: тип. Черноморскаго штурманскаго училища, 1799. [16], 279 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 155. – № 3683.

Передрук двох петербурзьких видань 1786 та 1794. Розділ “О птицеводстве” надруковано вперше.

MISCELLANEA

1799: Суранов Федор Иванович (?–?). Отбытие его преосвященства, Афанасия епископа Воронежского и Черкасского... из города Коломны в Воронежскую епархию, описанное, из любви и преданности, коломенским купцом Федором Ивановым Сурановым. Николаев: тип. Черноморского штурманского училища, [1799]. 18 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 198. – № 7072.

1800: Граф Христофор Бернард (Христофор Христофорович; ?–?). Теоритико-практическое наставление о гражданской архитектуре, в пользу домостроителей собрано из лучших писателей с приличными чертежами. Издано в Николаеве флота капитаном Христофором Бернарде Графом. Николаев: тип. Черноморского штурманского училища, 1800. [14], 212 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1962. – Т. I. – С. 255. – № 1617.

Луценко [??; ?–?]. Ода на всерадостное прибытие его Имп. высочества государя цесаревича и великого князя Константина Павловича в черноморския училища октября 1800 года. [Николаев, 1800. 2], 9 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 183. – № 3822.

Наприкінці тексту зазначено: “черноморських училищ учитель словесностей Луценко”. На звороті титульного аркуша: “С дозволення Московської цензури”.

Речи его Имп. высочеству, государю цесаревичу и великому князю Константину Павловичу, на всерадостнейшее его посещение Черноморского штурманского училища в Николаеве. Октября 1800 года. [Николаев, 1800. 6] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 29–30. – № 5946.

Таблицы полуденных склонений Солнца, и видов Луны, на 1801, 1802, 1803 и 1804 годы; сочиненные на Гринвический меридиан, по истинному времени юлианского счисления, или старого стиля. Николаев, изд. в Черноморском штурманском училище, 1800. [14], 212 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 204–205. – № 7116.

Фортеця Св. Єлисавети:

1765: Руссо Жан Батист (Rousseau Jean Baptiste; 1671–1741). Кафейной дом: Комедия. Печатана Новороссийской губернии в крепости Святыя Елисаветы, 1765. [2], 61 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 74. – № 6211.

Перше видання, надруковане на території України цивільним шрифтом.

Харків:

1795: Прокопович Андрей Семенович (1757–1826). Слово на всерадостный день коронования... Имп. Екатерины Вторья, проповеданное 1795 года в Харьковской соборной церкви протоиереем Андреем Прокоповичем, которое, по представлению его превосходительства господина генерал-майора, Харьковского наместничества правителя и кавалера Федора Ивановича Кишенского удостоено высочайшего ея Имп. величества благоволения со всемилоостивейшим награждением проповедника. [Харьков:] Харьковская тип., [1795]. 11 с.

Дж.: Сводный каталог. – 1964. – Т. II. – С. 479. – № 5702.

1796: Месяцослов на лето Господне 1797-е [и 1799-е], которое есть простое, содержащее в себе 365 дней. Переведенный с польского, сочиненного в Бердичеве по градусу северной широты 50, котораго климат сходен с местами Киевской, Подольской, Волынской и Слободской Украинской губерний; дополненный при том хронологиею и многими любопытными и в общежитии потребными примечаниями,

с показанием восхождения и захождения Солнца, в Харьковском духовном училище. [Перевел с польского языка протоиерей и префект Харьковского училища А. С. Проккопович.] Харьков: [тип. Приказа общественного призрения, 1796–1798.]

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. IV. – С. 249. – № 444–445.

Чернявский Родион (?–?). Песнь харьковского народа на день коронования... Имп. Павла Петровича, самодержца всероссийского и... Имп. Марии Феодоровны. В[ойск] к[азацких] с[отник] Род[ион] Чернявский. [Харьков:] тип. Слободского украинского приказа общественного призрения, [1796. 4] с.

Дж.: Сводный каталог. – 1966. – Т. III. – С. 359. – № 8151.

Сергій Білокінь (Київ)

ІГРИ ХОЛМЩИНИ ТА ПІДЛЯШШЯ: ХТО ВПЕРШЕ ОПУБЛІКУВАВ ЗБІРКУ ЯКОВА СЕНЧИКА?

У 1997 р. вийшло в світ історико-етнографічне видання “Холмщина і Підляшшя”, присвячене дослідженню етнічних українських земель північно-західного порубіжжя, які тепер входять до складу Польщі¹. На великому фольклорно-етнографічному матеріалі характеризуються локальні особливості матеріальної і духовної культури людності. У розділі “З усної народної творчості” наведено прислів'я, приказки українців Холмщини², а також вибрані зразки фольклору (казки, дитячі та великодні ігри, перекази та оповідання, історичні пісні та календарно-обрядова поезія)³. Нас цікавить “ігрова” збірка в цьому дослідженні.

Етнографічні матеріали Якова Сенчика, зібрані на початку ХХ ст. на Холмщині і Підляшші, після низки “архівних” подорожей опинились в особовому архіві Володимира Гнатюка Відділу архівних фондів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України⁴.

Серед багатьох тем, які дає змогу дослідити фонд Володимира Гнатюка, – ігрова культура української людності, зокрема питання народних ігор та розваг різних статево-вікових груп населення. Матеріали, що можуть придатися для цього, зібрані переважно у підрозділі фонду 28-3⁵.

Це передусім такі одиниці зберігання цього фонду: 38 (78 аркушів) Казки, пісні (без мелодій), дитячі ігри та ін., 1853–1902; 59 (230 арк.) Пісні (без мелодій), забави тощо. Записано Іваном Манжурою на Сумщині, Харківщині, Катеринославщині. 1875–1882 рр.; 64 (3 арк.) “Игры крестьянских детей”. “Народные загадки”. Матеріали, записані на Чернігівщині (з помітками Б. Грінченка) та ін. 1878 р.; 66 (11 арк.) “Дитячі забавки, іграшки і приповідки”. Матеріал, зібраний В. Андрієвським та

¹ Холмщина і Підляшшя: Історико-етнографічне дослідження / Відп. ред. В. Борисенко. – К., 1997. – 384 с.

² Вишневецька Г. Прислів'я, приказки українців Холмщини // Холмщина і Підляшшя... – С. 343–352.

³ Холмщина і Підляшшя... – С. 353–379.

⁴ Сенчик Я. Етнографічні матеріали (Загадки, прислів'я, прикмети, казки, скоромовки, дитячі іграшки, забави дівочі і жіночі, парубочі іграшки) / Записав Я. Сенчик на Холмщині та Підляшші. 1903–1908 рр. // Відділ архівних фондів ІМФЕ. – Ф. 28-3. – Од. зб. 174. – Арк. 1–18.

⁵ Старков В. А. Особовий архів Володимира Гнатюка та його роль у дослідженні ігрової культури українців // Архіви України. – 2001. – № 3. – С. 86–100.